

ELMESÉLTÜK AZ EGYIPTOMI KIVONULÁS TÖRTÉNETÉT

KIÁLLÍTÁS TATÁN

„Reméljük, hogy kiállításunk újra hangsúlyt ad majd a város valaha élt zsidó közösségének s az épületnek is...”

3

A KÖSZEGI ZSINAGÓGA

„A város életében fontos szerepet tölt be. Amellett, hogy turisztikai látványosság, kulturális rendezvények helyszíne.”

4

ZSIDÓKÉRDÉS

„Könyvem második felét az 1945 és 1956 közötti időszak eddig elhallgatott eseményeinek feltárása és tömeglélektani elemzése teszi ki.”

5

Széder este a Menházban

Április 22-én közel hetvenen köszöntöttük együtt pészah ünnepét a Menházban. Az elmúlt évek hagyományait követve az estét Riszovannij Mihály vezette. Az egyiptomi kivonulás történetének elmesélését színes történetekkel fűszerezte. Közösen énekeltük az ismert dallamokat, többen most először csatlakoztak hozzánk. A vacsora ezúttal is a Budapesti Zsidó Hitközség Kóser Konyhájáról érkezett. A nem kis logisztikát igénylő előkészítésben Saláth Magda irodavezető, Paszternákné Kertész Zsuzsanna és Pasternák Antal segítettek. Köszönet illeti az épületben működő cukrászüzem munkatársait és Fekete Gábort, akinek kollégái a felszolgálásban segítettek közösségünk tagjai mellett. Követve a nemzetközi kezdeményezést, a Gázában raboskodó izraelieknek mi is megterítettünk egy asztalt, bízva a mielőbbi visszatérésükben. Öröm volt együtt ünnepelni. Találkozunk jövőre Jeruzsálemben vagy Komáromban!

Alapy Gáspárra emlékeznek a város

„...A komáromi képviselőtestület döntött az első In memoriam Pro Urbe-díj odaítéléséről is, amelyet szintén Andruskó Imre képviselő felterjesztésére Alapy Gáspárnak, az újraegyesített Komárom utolsó közös polgármesterének ítéltek oda. 1944. április 16-án Kassán létrehozták az első zsidó gettót, majd pár héten belül Komáromban is. Alapy Gáspár polgármesterként nem tudta ezt megakadályozni, ám felemelte szavát a zsidótörvények és deportálások ellen. A komáromi zsidóság mintegy 90 százalékát hurcolták el a következő hónapokban. A nyilasok hatalomra kerülését követően október 17-én zsidópártolás vádjával Alapy Gáspárt letartóztatták és a Csillagerődbe hurcolták, majd onnan Dauchauba, ahonnan már nem tért vissza.”

Forrás: felvidek.ma – Szalai Erika

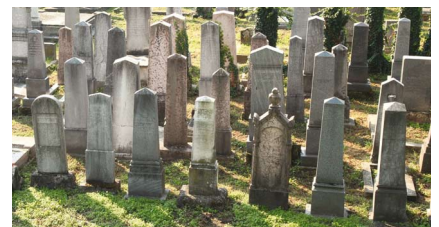
Mártírnapi meghívó

A Komáromi Zsidó Hitközség ezúton hív meg minden jóérezésű embert megemlékezésére, melyet Komárom és környéke zsidó lakossága deportálásának 80. évfordulója alkalmából tartunk **2024. június 9-én, vasárnap 10:30-kor** a komáromi zsidó temetőben (Aranyember utcája 1.).

Beszédet mond: **dr. Frölich Róbert** főrabbi, közreműködik: **Rudas Dániel** kántor.

12:00-kor közösen gyűjtünk gyertyát az áldozatok emlékművénél a zsinagógában (Menház, Eötvös utca 15.).

Emlékezzünk együtt!

Egy népiértés fázisai

A Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár érdekes konferenciát tartott április 17-én Budapesten a Goldmark teremben, melyen a KZSH is a partnerek közt szerepelt egy EU által támogatott projekt keretében.

Az érdeklődők az alábbi előadásokat hallgathatták meg: A holokauszt Magyarországon - 80 évvel később - bevezető - Dr. Toronyi Zsuzsanna, Deportálás Délnyugat-Magyarországról (az V. deportálási zóna) - Dr. Csósz László, Az utolsó vonatok: gettók és táborok, áldozatok és túlélők (a VI. deportálási zóna) - Dr. Vági Zoltán, Budapest 1944 nyarán: deportálási teóriák, csillagosházak, internálás - Dr. Kádár Gábor, Magyar deportáltak az észak-németországi koncentrációs táborokban - KL Bergen-Belsen, KL Neuengamme és altáborai - Louis Wörner MA (Institut für die Geschichte der deutschen Juden - Hamburg), Magyar zsidók a német táborrendszerben: a történelem rekonstrukciója adatvizualizációval - Dr. Barna Ildikó (ELTE), Hazatérők és otthonkeresők: a náci táborok észak-erdélyi túlélői - Dr. Gidó Attila (Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár).

A program a „Digital Memorial Knowledge Infrastructure - the Holocaust in Hungary 80 Years Later” projekt keretében valósult meg.

PT

Vezetőségi ülés Trencsénben

A Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetsége vezetősége április elején Trencsénben tartotta soros ülését, melyen Pasternák Antal elnök képviselte hitközségünket. A tanácskozáson újabb projekteket hagytak jóvá a Moreshet fejlesztési program keretében, többek közt a KZSH által beterveztetett.

Az idén nyáron megvalósulhat zsinagógánk szigetelése, a padok felújítása a padló teljes cseréje. A jelentős fejlesztés után fűthető lesz a zsinagóga, ezzel télen is használhatóvá válik. A projekt festéssel zárul majd. A munkálatokat Kollár Zoltán koordinálja.

Az ülésen téma volt a szövetség tavalyi zárszámadás, földterületek eladása és alapszabályt érintő kérdések.

PT

Kérjük a támogatását!

Kedves Olvasónk! Kérjük, lehetősége szerint támogassa a Komáromi Zsidó Hitközség programjait, a HH megjelenését, épületeink, temetőnk felújítását.

Belföldi átutalás Szlovákiából:

26384962/0900 - Slovenská sporiteľňa

Nemzetközi átutalás külföldről:

Cím: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK060900000000026384962 SWIFT: GIBASKBX

Bakunk címe: Slovenská sporiteľňa, Palatinova 33, 94501 Komárno

Hitközségi Híradó – a Komáromi Zsidó Hitközség lapja, alapítva 5756-ban (1996), **főszerkesztő:** Paszternák Tamás (tamas.paszternak@menhaz.sk), Paszternák András (andras.paszternak@menhaz.sk), **munkatársak:** Saláth Magda, Mgr. Piczek Ferenc, **tördelőszerkesztő:** Saláth Richárd, **olvasószerkesztő:** Paszternákné Kertész Zsuzsanna (Komárom), Katarína Potoková (Nitra), **nyomtatás:** Nec-arte Kft., Komárom, a **KZSH címe:** Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, **e-mail:** kile@menhaz.sk, tel.: 00421/35/7725-355. **Regisztrációs szám:** EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO:** 34073400. Alapítva 5756-ban. **Lapunk Önnek készült, kérjük ne dobja el!**

Faliújság rövid hírek

A KZSH-t, a Shalom klubot és a HH-t támogatották: Schiller család (Budapest), Gera Edit és családja (Budapest) és anonimitásukat kérő adományozók. Köszönjük!

Pozsonyból kaptuk a szomorú hírt, hogy elhunyt Jozef Weiss, a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetségének egykori irodavezetője. Emlékét megőrizzük!

Rendkívüli tanóra keretében meglátogatta a Menházat hallgatóival Simon Attila a Selye János Egyetem Történelem Tanszékének vezetője, a csoportot Pasternák Antal elnök kalauzolta.

Folytatódtak a Komenský Utcai Alapiskola komáromi botlatóköveket feldolgozó projektjével kapcsolatos konzultációk.

A Kisebbségi Kulturális Alapból támogatást nyertünk lapunk idei számainak kiadására és a Shalom klub rendezvényeinek lebonyolítására.

Pészah alkalmából 60 db új Haggadát szereztünk be. A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége és a Budapesti Zsidó Hitközség által kiadott ünnepi útmutatót Radnóti Zoltán főrabbi fordította.

Május 7-én zajlott az 58. Ajvé! Ajve! online klub. Szabó Csekei Tímea művészettörténész volt a vendégünk. Beszámolóinkat májusi számunkban olvashatják. Legközelebb június 18-án, kedden 18 órakor találkozunk a Zoomon.

Támogatóink / naši sponzori:

**KULT
MINOR**

FOND NA PODPORU KULTURY NÁRODNOSTNÝCH MENŠIN

„Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín“

Kiállításmegnyitó Tatán Szűcs Józseffel beszélgettünk

Szűcs József vagyok, a tatai Kuny Domokos Múzeum múzeumpedagógusa. A múzeumban végzett munkám mellett hosszú évek óta foglalkozom Tata és a környéki települések zsidóságával. Ennek keretében feldolgoztam már Mocsá, illetve Kocs zsidó lakosságának, valamint a Tata-Tóvárosi Izraelita Elemi Népiskolának történetét. Jelenleg, a szóban forgó kiállításon túl, a 18-19. századi zsidóösszeírások anyagával dolgozom és foglalkozom a közösség háború utáni sorsával.

Március 19-én nyílik meg a tatai zsinagógában a helyi zsidóság történetét bemutató tárlat. Miként jött létre a kiállítás?

A kiállítás a magyarországi holokauszt 80. évfordulójához kapcsolódóan jött létre, de célunk már a kezdetektől az volt, hogy ne a tatai zsidóság katasztrófáját, pusztulását helyezzük fókuszba, hanem az itt élő zsidó polgárok életét, múltját, működését. Innen a cím választás is „...igyekezzetek a városnak jólétén...”. A mondatot Jeremiás prófétától kölcsönöztük, mert úgy véltük, ennél jobban semmi sem fedí el képzelésünket, hogy bemutassuk, mit tett Tata zsidó lakossága a városért, és mi mindent köszönhet Tata zsidó lakossága a városnak.

Már a kezdetektől tudható volt, hogy a kiállítás számára a legmegfelelőbb helyszín a város valamikori zsinagógája lenne, mely épület ma is áll, csupán nyomokban emlékezett egykori önmagára, hiszen az 1970-es évek második felében – leszámítva külső falait – teljes átalakításon ment keresztül.

Megnehezítette munkánkat az épület állapotja, mely az utóbbi évtizedek során erősen megrongálódott, s bár múzeumunk időszaki kiállítóhelyeként működik, a körülmények korlátozottan teszik csak alkalmassá egy ilyen volumenű tárlat befogadására. A kiállított kegy- és műtárgyak állagának védelme érdekében komoly dilemmákkal szembesültünk.

Mit üzen a tárlat a mai kor emberének?

Elsősorban azt, hogy volt Tatán egy közösség, mely több százéves múltra tekintett vissza, mely az Esterházy-uradalom idején fénykorát élte, keményen dolgozott meg mindazért, amije volt, Bláthy Ottót, Farkasházy-Fischer-eket adott a világnak (és még folytathatnánk a sort), majd néhány hét leforgása alatt gyakorlatilag nyom nélkül tűnt el a föld színéről, vagyis városunkból. A

kiállítás arra is rávilágít, hogy nem csupán a valaha itt élt emberek veszték a feledés homályába, de az utánuk maradt tárgyi emlékek száma is olyan csekély, hogy két vitrinben el tudtuk azokat helyezni.

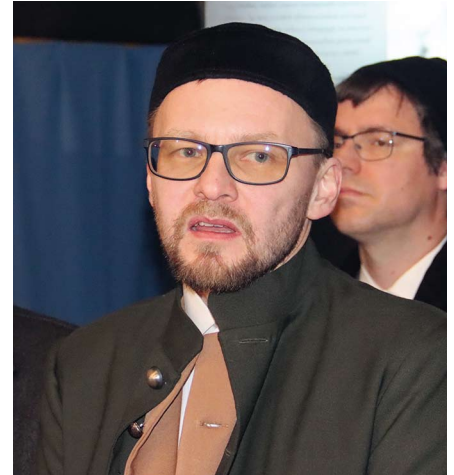
Reméljük, hogy kiállításunk újra hangsúlyt ad majd a város valaha élt zsidó közösségének s az épületnek is, hogy erre a pár hónapra végre ismét úgy gondoljanak majd rá, mint zsinagógára, a Gyülekezet Házára. A Gyülekezetére, mely mára megszűnt létezni. Utóbbi apropóján szeretném elmondani, hogy a tárlat nem ér véget az 1944-es év eseményeivel. Jelenleg is folyó levéltári kutatások eredményeit felhasználva bemutatjuk azt is, hogy a háború után a hazatérő kevesek mint próbálták újjáépíteni a hitközséget, s hogy egészen az 1980-as évek elejéig fenn is tartották.

Milyen egyedi vagy ritkán látott tárgyakat vagy dokumentumokat tekinthetnek meg az érdeklődők?

Ahogy korábban is említettem, nagyon kevés tárgyi emlékünknél maradt a tatai zsidóság után. Amit lehetett, azt felkutattuk, magán- és közgyűjteményekből kölcsönkértük, hogy egy kis időre visszatérhessenek valamikori „otthonukba”. Nagyon sok dokumentumot (vagy azok másolatát) mutatunk be a közösség, a közösség egyes tagjainak, rabbijainak múltjából, a már említett levéltári anyagokat, hagyatékban fennmaradt könyveket, a hitközség történetének tárgyi emlékeit (pl. az 1817 és 1877 között vezetett Chevra Kadisa jegyzőkönyvet, a valamikori elemi iskola épületében fellelt gyertyatartót, ajtókilincset, imakönyvet, egy helyi órásmester munkáját stb.). Ezek mellett megjelenik egy eddig nem publikált auschwitzi visszaemlékezés is, valamint egy onnan hazakerült rabruha, melyet egy Tataról deportált férfi hozott el magával.

Van-e olyan bemutatott emlék, mely különösen közel áll Önhöz?

Talán különös lesz, amit mondok, de hozzam a „legközelebb” azok a fényképek állnak, melyeket egy ma is a múzeumban dolgozó kolléganőm készített a zsinagóga 1976-77-es átalakításakor. Megdöbbentő fotók ezek. Az utolsó emlékei az épület egykori patinájának, ugyanakkor tanúi azoknak a munkálatoknak, melyek során a hely megszűnt zsinagógának lenni. Szívszorító látvány mind.

Kapcsolódnak-e programok a magyarországi Holokauszt 80. évfordulója kapcsán a tárlathoz?

A tervünk az, hogy a tatai zsidósághoz köthető dátumokhoz (a holokauszt magyarországi emléknapja – április 16., a gettósítás megkezdése – május 15., a városból való elhurcolás – június 6., illetve a deportálás napja – június 12., 15.) különböző programokat kapcsolunk. Emléksétákat például, melyek érintik a még ma is látható helyszíneket, épületeket (valamikori elemi iskola, Fischerház, gyárak, üzletek helyei), illetve meghurcoltatásuk színhelyeit (a gettót, a Fazekas utcai iskolát, a vasútállomást), múzeumpedagógiai foglalkozásokat, ismeretterjesztő előadásokat stb. Ezek mellett terveink között szerepel egy másik kezdeményezés is, egy rendhagyó megemlékezés, de erről most nem szeretnék részletesebben szólni.

Meddig és mikor látogatható a zsinagógai kiállítás?

A kiállítás augusztus 31-ig tekinthető meg a valamikori zsinagóga épületében (Tata, Hősök tere 7.). Április 16-ig előzetes bejelentkezés alapján, azt követően pedig a múzeumi nyitvatartás ideje alatt.

PA-PT

A kőszegi zsinagóga

Interjú Szántóné dr. Balázs Edittel

Szántóné dr. Balázs Edit vagyok. A kőszegi Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete /iASK/ történész kutatója. Kutatási területem a Nyugat-magyarországi zsidóság története.

Mikor épült a kőszegi zsinagóga, melyek történetének legfontosabb állomásai?

A kőszegi zsidók a rohonci hitközséghez tartoztak. A 19.század közepén már 150 fő volt a lélekszámuk. 1852-ben alakult meg az önálló hitközség. 1792-ben költözött Schey Mózes és Izrael Lakompakról (Lackenbach) Kőszegre. Mózes fiai Fülöp és Frigyes jelentős gazdasági pályát futottak be. Fülöp Albrecht főhercegnek, Magyarország kormányzójának személyes bankárja lett. Jótékonyága igen jelentős volt. 1852-ben saját telkén apja emlékére létrehozta a zsidó temetőt. Ezt Balogh István, az OR-ZSE oktatója feldolgozta, és megtalálta az alapító követét. Ugyancsak a saját telkén, saját költségén megépíttette a Zsidó udvart, a zsinagógával, a mikvével, a rituális vágodával, két melléképülettel. Az egyikben a tanterem volt a tanító lakásával, a másikban, hol a kántor, hol a samesz lakott. Alapítványával gondoskodott az épületegyüttes fenntartásáról, illetve a mindenkor rabbi fizetéséről. Ez az alapítvány az első világháborút követő inflációig működött. Az avatóünnepség a zsidó időszámítás szerint az 5620. év végén, a Hanuka idején volt. A földszinten száz férfi, a karzaton pedig száz nő foglalhatott helyet. A zsinagóga centrális alaprajzú, a középső centrális központi tér három oldalon ki-

sebb félköríves terekkel, illetve a negyediken az ahhoz csatlakozó előcsarnokkal bővül. A középső, négyzet alapú teret kupola, a többi félkupola fedi. Az előtérből nyílik a nyugati oldalon a női karzatra vezető lépcső. A nyugati homlokzat két bástyaszerű, fogazatos lezárású erőteljes tornya erődítéshez hasonló jelleget kölcsönöz az épületnek. Az építést, a tervezőt nem ismerjük, a tervei nem maradtak fenn, és a belső teréről sem találunk egyetlen képet sem.

Mi történt a zsinagógával a második világháború után? Mikor kezdődött a felújítás, mikor fejeződött be?

A soát 9-en élték túl, így a hitközség nem alakult újjá, Szombathelyre jártak zsinagógába. Az épület kincstári tulajdonba került, az állapota egyre romlott. A rendszerváltáskor eladták, két részben, külön a templomot, és külön a melléképületeket. (Gellér-Varga Zsuzsa filmje: Zsinagógát vegyenek). Több tulajdonosa volt, nem hasznosították, többnyire hitelek felvételéhez fedezetül használták, így került egy bank tulajdonába. Az állapota egyre romlott, míg az állam visszavásárolta és felújította. 2020-ban írták ki a közbeszerzést és 2022-ben készült el, a projektgazda a Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete volt, és a fenntartó és a hasznosító is az intézet lett.

Milyen szerepet játszik az épület a város kulturális életében? Milyen programok kapnak helyet falai között?

A város életében fontos szerepet tölt be. Amellett, hogy turisztikai látványosság, kulturális rendezvények helyszíne. Kiváló akusztikája alkalmassá teszi koncertekre, de a helyhez méltó irodalmi, tudományos programoknak is helyet ad. A fenntartó arra is törekszik, hogy a felújított, gyönyörű épület kapcsán fenntartsa az egykor létezett kőszegi zsidóság emlékét, és az érdeklődők, elsősorban a fiatalok, iskolások körében bővítse a zsidóságról az ismereteket. Ennek már hagyományos eszközei is kezdnek kialakulni. Tudományos konferenciák, könyvbemutatók mellett már harmadik éve rendeznek augusztus végén a megnyitó ünnepség évfordulóján a zsidósághoz kapcsolódó, több napos fesztivál programot, vagy éppen hanukai gyertyagyújtást a főtéren.

Vannak-e még meg nem valósított tervek? Miként emlékeznek a település 80 éve elpusztított zsidó közösségére?

Fotó: or-zse.hu

Szeretnénk egy állandó kiállítást, melyen bemutatnánk a kőszegi zsidóság történetét. Ennek első lépéseként elkészült a Schey Fülöpről egy kiállítás, melyen bemutatjuk mit tett a család Kőszeg gazdaságáért, és a filantróp tevékenységüket. („Egy kőszegi sikertörténet: a Schey család”). De vándorkiállításként fogadtuk a Macabinak a zsidó sportolókat bemutató kiállítását, valamint a bécsben élő Dvora Barzilai festőművész kiállítását, mely az Ószövetség zsidó prófétáit ábrázoló képeket mutatta be. Hamarosan nyílik a Herendi Porcelán Manufaktúra kiállítása a judaisztikai anyagukból.

A felújított zsinagóga újabb lendületet adott a történelmi kutatásnak is. Megtálaltuk a Kőszegi Izraelita Hitközség jegyzőkönyveit a Zsidó Levéltárban, és a kalandos sorsú, két eredeti kandellábert, ami a bima mellett állt egykor. Az intézet ösztöndíjjal támogatja a térség zsidóságról szóló kutatásokat is.

A Holokauszt 80. évfordulóján többek között két nemzetközi konferenciával emlékezünk és emlékeztetünk. Az Osztrák Kulturális Fórummal együttműködve „Zsidó élet és zsidóellenesség a két ország határtérségében 1930 -1948” címmel osztrák és magyar kutatók számolnak be legújabb kutatási eredményeikről a témában. „Határon innen és túl” Felújított zsinagógák, emlékhelyek címmel egész napos nemzetközi tanácskozást tartunk Kőszegen. A nyugati határ mentén, Magyarország, Szlovénia, Horvátország, Szlovákia, Ausztria képviselőinek a részvételével. A fenntartók, működtetők eszmecsereje arról, hogy mit tehetnek a holokauszt és a megszűnt zsidó közösségek emlékének méltó ápolásáért? Hogyan vonják be ezeket az intézményeket az edukációba?)

Fotó: Wikipedia

„Zsidókérdés” Pelle Jánost új könyvéről kérdeztük

Történész, újságíró, író vagyok, eredeti végzettségem szerint magyar-francia szakos tanár, az irodalomtudomány kandidátusa (PhD.).

Történelmi és szociológiai tárgyú könyveim: A diplomák inflációja (Magvető, 1987), Az utolsó vérvadák. Az etnikai gyűlölet és a politikai manipuláció kelet-európai történetéből (Pelikán, 1995), Antiszemitizmus és totalitarizmus (Jószöveg Műhely, 1999), Jászi Oszkár. Életrajzi, eszme- és kortörténeti esszé (XX. Századi Intézet, 2001), A gyűlölet vétele. A zsidótörvények és a magyar közvélemény, 1938–1944 (Európa, 2001), Sowing the seeds of hatred. Anti-Jewish laws and Hungarian public opinion, 1938–1944 (Columbia Univ. Press, 2004), Bosszú és kegyetlenség. Az emberi gyűlölet kultúrtörténete (Alexandra, 2006), Zsidó gombolyag (Rádai Könyvesház, 2007), A humorista. Tabi László és a zsidó humor 1945 után (K.u.K.K., 2013), Auschwitz magyar szemmel. Tanulmánykötet (K.u.K.K., 2016), Vérvád, hisztéria, népítélet. „Zsidókérdés” Magyarországon 1945-ben és 1946-ban „Zsidókérdés” és magyar társadalom 1938–1956 (Kocsis Kiadó, 2024.)

Nemrégiben jelent meg „Zsidókérdés” és magyar társadalom, 1938–1956 című könyv, mi motiválta a kötet összeállítását?

A holokausztról megszámíthatatlanul sok könyv jelent meg világszerte, csak a magyar nyelvű visszaemlékezések száma meghaladja a hatszázat. És akkor még nem is beszéltünk a később feldolgozásokról, melyek közül kiemelkedik Randolph. L. Braham monumentális, két kötetes műve, A népirtás politikája. Meghaladja a százat helytörténeti feldolgozások száma is. De az említett munkák túlnyomó többsége véget ér a felszabadulással, figyelmen kívül hagyja az 1945 után történt eseményeket, és igen elnagyoltan tárgyalta az 1944. március 19-e, a német megszállást megelőző időszakot. Ebben a munkámban a preholokausztra és a posztholokausztra koncentráltam, és ennek során a szociálpszichológiai nézőpontot az új történeti források feltárásával kombinálom. Meggyőződésem, hogy csak így lehet megkísérelni választ adni arra a kérdésre, hogy miért történhetett meg a holokauszt. Alapjában véve nem a zsidók, hanem a többségi társadalom, a tömegek, a „keresztény-nemzeti középosztály” és a politikai elit viszonyát vizsgálom a „zsidókér-

déshez”, amit egy olyan politikai ideológiának tekintek, mely idővel egyfajta „kollektív pszichózissá” vált, és áthatotta az egész korabeli magyar társadalmat.

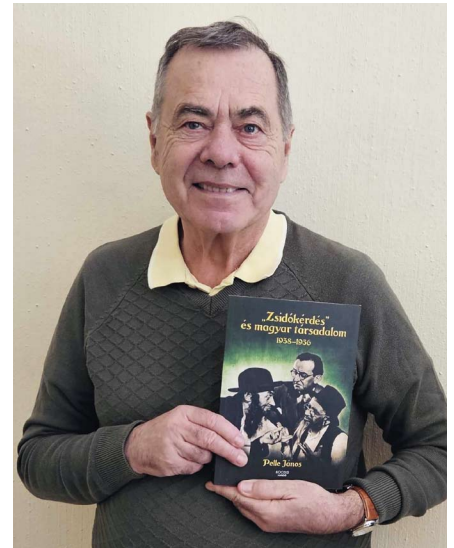
Miért fontos 2024-ben, a magyarországi Vészkorszak 80. évfordulóján kézbe vennünk a könyvet? Mi az üzenete a mai kor emberének?

A könyv fontosságát elsősorban abban látom, hogy elméleti keretet a múlttal való szembenézésnek, mely mindeddig hiányzott. Ugyanakkor figyelmeztet arra, hogy a politikusok, saját érdekeiktől hajtva milyen cinikus módon tudják manipulálni a tömegeket. Könyvem előszavát Berend T. Iván, a kiváló és ismert, az Egyesült Államokban élő történész írta, ebből tettem ki részletet a borítóra:

„Különleges érdeklődéssel, sőt izgalommal vettem kézbe Pelle János könyvét. És nem csak mint történész, aki maga is foglalkozott azon évek történéseivel. E könyvben tárgyalt korszakot 1938 és 1956 között – nyolctól huszonhat éves koromig – ugyanis átéltem, tudatos tanúja voltam, eleinte csak figyelve, de később már a legnagyobb mértékig részévé válva a történéseknek. E kötet nyitó évében elemi iskolába jártam, 1941-ben megkezdtem gimnáziumi tanulmányaimat, majd 1949-ben egyetemre mentem, hogy elvégzése után, 1953-ban tanársegédként kezdjem meg egyetemi oktatómunkámat. Sajnos azonban számomra nem ilyen egyszerűen és simán, nem ilyen normál menetben teltek azok az évek.

1944. október 30-án a gyermekkorom hirtelesen véget ért. Gyermekkori játszótársam és barátom, aki közben egyenruhás pártszolgálatos nyilas lett, ezen a napon jelent meg házuk udvarán német katonák kíséretében és adott át a németeknek. Még tizenégy éves sem voltam, de életem legnehezebb, legveszedelmesebb szakasza kezdődött. Kálváriajárást mint rab-szolgamunkás kezdtem a német Wehrmachtnál, majd rab voltam a veszprémi és komáromi börtönben. Ez utóbbiban töltöttem tizenegyedik születésnapomat, később egy rettenetes heti lakolt marhavagon utazás után a dachau koncentrációs tábor lakója lettem. E kötet záró évében, 1956. október 23-án ott álltam a Kossuth téren a tömegben, amikor elindult a népfelkelés.

Valóban történelmi időkötét élünk. Lezártuk a háború legvéresebb éveit, amikor nyolcszáz ezer magyar állampolgár, közöttük a magyar zsidóság fele pusztult el a frontokon, a német halál-

táborokban és a körülrzárt Budapest nyilas terrorja következtében. Reményteljes új világban hittünk, de a legmélyebb nyomorba süllyedtünk a világtörténelem máig legsúlyosabb inflációja idején, 1945–1946-ban, amikor visszatértünk az ősi cserekereskedelemből. Én adom a télikabátomat, te adsz zsírt és lisztet. Reméljük egy új igazságos társadalmat, de helyette súlyos diktatúra szorításába és a nélkülözések világába estünk.

E könyvben tárgyalt időszak tehát életem meghatározó korszaka volt, s egy hosszú életet történészként végigdolgozva, különlegesen érdekelten olvastam el Pelle János könyvét, melyet megvallom, nem tudtam letenni. Amit ez a kötet előtár, megvallom, zömében ismeretlen volt számomra. Az átélte évek után fél-háromnegyed évszázaddal e könyv lapjairól olyan megdöbbentő világ tárult fel előttem, amire személyes élményeim ellenére sem voltam felkészülve. Megrázó írás, elképesztően hatalmas anyag, dokumentumok tömege és kiváló elemzése, ami egyszerre történelmi és pszichológiai is. A korszak érdekelt résztvevőiről azok írásai, naplói, megnyilvánulásai alapján tömör, de különlegesen találó elemzéseket és értékeléseket kapunk. A szerző nem ismer tabut, a kényes és Magyarországon évtizedeken át kerülgetett témát tényekre alapozott szókimondással és őszinteséggel tárgyalja. Nem egyszerűen a történéseket írja le, hanem egyben egy politikai kényszerpályát is, melyen a magyar társadalom mozgott – és egy ijesztő, sajátos tömeglélektani folytonosságot Tisztaeszletről a tárgyalt korszak végéig. A könyv valódi élmény. Mint kortárs, szemtanú és történész sokat tanultam e kötetből.

E munka jelentősége nagy és nélkülözhetetlen a társadalmi önvizsgálathoz, a szembenézéshöz a közelmúlttal, ami annál is időszerűbb, mivel sokan – és felelős emberek – ma is játszanak a tűzzel.

Folytatás a 7. oldalon.

Zsidó gyerekek a Duna-partról

Szemelvények Herzog Itzhak kéziratából – 35. rész

Öregségünk leánykája, Karmit

Nem tudom, hogy helyes-e a kifejezés magyarul, mindenesetre nálunk így mondják, bár nem voltunk olyan öregek. Így jutunk el az 1975. február 14-ig, ekkor született Karmitka. Milyen jellemző, újra tartalékos szolgálaton voltam örködni, mikor Juditot elvitte a szomszédasszony szülni. Persze én mindjárt szabadságot kaptam és rohantam a kórházba, ahol már Juditka a szülésen túl volt és minden rendben folyt le. Dalit kapta az átalakított kisszobát és Szemadar és Karmit együtt voltak. Akkor már több eszünk volt, pelenka szolgálatot rendeltünk, úgyhogy állandóan volt tiszta, száraz pelenka. Karmit nagyon jó, csendes, aranyos baba volt, még most is, bár elmúlt 41 éves, nagyon fiatalnak néz ki. Egyszer sétált Dalittal, aki már elmúlt 49 és haja majdnem teljesen ősz. Valaki kérdezte tőle: „Ez a te lányod?” mutatva Karmitra. Megemlíteném, hogy '74 és '75-ben sok gyerek született, talán ez egy reakció a háborúra? Nővérei nagyon szerették őt, babusgatták és sétáltak a babakocsival. Akkoriban Slomo öcsém, aki '70-ben nősült, egy kibucnak volt az orvosa, többször voltunk ott vendégségben, lehetett enni az étteremben, volt egy uszoda is. Akkor nagy divat volt kitapétázni a falakat. Nem akartunk erre pénzt pazarolni. Éjszakánként dolgoztunk Juditkával, milyen ügyes kezei voltak, én csak vágtam és kentem a tapétát, ő a létrán főleg fent, én meg lent ragasztottunk. Senki se hitte el, hogy nem szakember végezte a munkát.

Az első autó

Már 1977-ben vagyunk, Dalitka a negyedik osztályba jár, Szemadarka másodikba és a két éves Karmitka az óvodába. A lányok jó tanulók, szorgalmasak voltak. Eljött az ideje, hogy mi is előrehaladjunk és legyen egy családi autónk. Nem könnyen, de letettem a vizsgát, 45 éves korban ez már nehezebben megy, mint 18-ban, ahogy most itt divatban van. Első autónk egy Ford volt, elég jó állapotban. Akkoriban nem volt elég autó, nagyon drágák voltak és elkaptokdták ezekt hamar, ahogy csak megjelent a hirdetés. Életünk egészen megváltozott, sokszor kirándultunk, beutaztuk az ország északi részét és elmentünk Juditka szüleihez Tiberiasra, ami azelőtt nem volt könnyű, mert néha a lányok rosszul voltak az autóbuszban. Azonkí-

Fotó: Wikipedia

vül kaptam valamennyi fenntartási összeget a vállalatától. Még ugyanabban az évben, főleg Juditka akaratának eleget téve, vettünk egy jó állapotban lévő zongorát és mindkét lányka elkezdett tanulni. A tanítónő szintén egy pesti származású, idősebb hölgy volt, Erzsinek hívták. Nagyon ismert volt, hosszú évtizedekig tanított a zeneakadémián, mielőtt kijött az országba. Nagyon szigorú, pedáns tanító volt, sokat követelt. Tényleg minden tisztelet és elismerés Juditkának, mert ő kezdeményezte és mindig mondta: „Én nem kaptam semmit otthon, nyolc éves korom óta dolgozom, én mindent el akarok követni, hogy gyerekeimnek jobb jövőjük legyen, a zongora hozzátartozik a műveltséghez és kifinomítja jellemüket” - mennyire igaza volt, bár nem volt könnyű állandóan hallgatni a gyakorlásukat otthon. Visszaemlékeztem még nagynénémre, Rezsire, aki szintén zongorázott. Mikor Karmit megnőtt, ő is elkezdte a zenélést. A tanítónő még halála előtt díszoklevelet kapott a budapesti zeneakadémiától.

A természet szeretete

Abban az időben, amikor a dolgozók képviselői többször béremelésért küzdöttek, és végül a hadügyminiszter beavatkozása révén fizetésünk szépen megjavult, három év után eladtuk az autót és egy Fiat 124-et vettünk. Juditka letette a sofőrvizsgát és már egyedül is utazhatott a szüleihez, mert apja nagyon beteg volt, hamarosan meghalt.

Mindig eszembe jut a kalandos kirándulás egy nyári napon 1980-ban Juditka nővérének fiaival. Akkor még a Ford autónk volt. Egy szombaton, amikor Tiberiason voltunk, fel akartunk utazni a Golán-fennsíkra, nagyon meleg nap volt. A meredek úton az autó motorja nagyon felmelegedett és nem

tudtunk tovább haladni. Nem volt más kiút, mint vagy visszatérni, vagy mégis csinálni egy gyalogtúrát és elérni az úgynevezett hatszögű oszlopok medencéjéhez, mely nem messze volt onnan, ahol leálltunk. Miért hívják hatszögűnek? Mert kiállnak belőle hatszögű márványoszlopok, nagyon különös geológiai jelenség. Legördítettük az autót a fák alá az út szélén, remélve, hogy nem fogják ellopni. Vittük a kulacsokat tele vízzel és elkezdtünk gyalogolni. Aztán kiderült, hogy az út sokkal hosszabb, mint gondoltuk, nem volt térképünk. Végre elértünk a medencéhez, mely elég mélyen fekvő a völgy alján. Milyen kellemes volt lubickolni a hűsítő vízben. Megettük a szendvicseket, jót ittunk és valahogy alig maradt vizünk. Gondoltuk, hogy megtöltjük a kulacsot a tóból, figyelmeztettek minket, hogy a víz nem tiszta és esetleg fertőző. Dél volt, borzasztó meleg, a nap kegyetlenül sütött. Hamar elfogyott az utolsó csepp víz, nagyon szomjasak lettünk útközben, teljesen kiborulva érkeztünk az autóhoz, szerencse, hogy ott volt még. A Sínai-félszigeten is voltunk kirándulni barátokkal, az is nagy élmény volt. Mindig szeretettel gondolok Judit nővéreire, akiknél sokszor voltunk. A falu egy rövid távolságra van a Kineret tó felé és van ott egy 200 méter mély sziklaskadák, amely nagyon meredek. Mindig szoktam oda sétálni, egy egyedül álló fa volt a szakadékperemén. Fantasztikus látvány volt onnan nézni a tavat, a környező hegyeket, egészen a Hermonig (2200 m magas, sokszor hóval borított az egész környezete). Le is szoktunk ereszkedni egy nagyon keskeny, meredek ösvényen egészen a tóig, aztán megfürödve visszakapaszkodtunk, ami nem volt könnyű.

(A részletet a szerző engedélyével közöljük.)

DR. ORNA
MONDSCHHEIN

Löwinger Mancsi szakácskönyvéből Ben-Gurion rizs

Dávid Ben-Gurion (Płońsk, Wisztula tartomány, 1886. október – Tel-Aviv, Izrael, 1973. december 1.) Izrael első miniszterelnöke volt. 1906-ban érkezett Palesztinába, először földműves volt, de egészségi problémák miatt átköltözött Jeruzsálembe és ott csatlakozott a Cionista párthoz, a Poaléj Cion munkásmozgalomhoz. Jogot tanult, és elkezdte politikai karrierjét, különböző cionista szervezeteknek volt a főtítkára.

1948. május 14-ről 15-re virradóra a brit mandátum megszűnt Palesztinában, és május 14-én 16 órakor megszületett Izrael állam. 15-én az összes arab állam egyszerre támadt Izraelre. A zsidó állam 1949 elejére megvédte területeit, és még növelte is azt. Ben-Gurion sikeresen valósította meg az álmát és meg is védte azt. 1948-tól miniszterelnök volt, és még 15 évig állt az ország élén, mint miniszterelnök, 1963-ig, kivéve az 1953-55 közötti időszakot.

Az állam megalakulása után több mint 1 millió bevándorló érkezett a fiatal országba Európából, Észak-Afrikából és Ázsiából. Mindegyiküknek megvolt a saját szokása

és kedvenc étele, amelyet nehezen lehetett az országban megtalálni. Az egyik legkedveltebb étel, amely ma minden konyhában ott van, a rizs, nem volt az országban. Nem csak a rizst, hanem sok más ételt is ritkán lehetett kapni. Minden családnál volt egy kis notesz, benne jegyekkel, amikkel lehetett vásárolni. Például személyenként mindenki 2 tojást vehetett 1 héten vagy 1/2 kiló húst. Nehéz idők voltak és Ben-Gurion látta, hogy meg kell oldani a ellátási krízist.

Ben-Gurion felkérte az egyik élelmiszer-gyár tulajdonosát, az Osem gyárat, hogy készítsen búzából rizst, ez hasonlítson a kuskuszra, amely a keletről származó bevándorlók kedvenc étele. Valójában elkészült és nagy sikere lett, ezért elnevezték Ben-Gurion rizsnek. Két formában gyártották, hasonlított az ismert rizsre vagy kis gyöngy formában, amely a kuskuszt idézte. Mai napig is megtalálható minden szupermarketben ezek a termékek.

Az ismert európai tarhonyát évekkal ez előtt még lehetett találni, de ismeretlen okok miatt abbahagyták a gyártását. Ma persze nincs hiány rizsben, és minden konyhában található többféle ebből. Mivel legtöbbünk a Ben-Gurion rizsen nőtt

fel, az óvodában azt kaptuk ebédre, később az iskolában, katonaságban és az egyetemi menzán, továbbra is kedveljük és próbáljuk új módon elkészíteni. Izraeli trendi szakácsok, akik külföldön nyitottak éttermetet, bemutatták a világnak a Ben-Gurion rizst és az Osem gyár külföldre is exportálja. Héberül úgy hívják, hogy ptitim. Ismerjünk meg pár ptitim receptet!

Az alap recept: 1 kanál olajat kicsit melegítünk, hozzáadunk 1 pohár ptitimet, 1,5 pohár forró vizet, kevés sót és borsot. Pár percig főzzük, míg a víz felszívódik és a ptitim megpuhul.

Variációk:

- Az olajban megpirítunk egy kis hagymát, onnan folytatjuk tovább,
- víz helyett bort használunk,
- víz helyett tejet és az olaj helyett 5 dkg vaját teszünk bele,
- apróra vágott petrezselyemmel díszítjük,
- a fél pohár vizet kicseréljük fél pohár paradicsomlével,
- hozzáadunk pirított gombát és citromlevet.
- apróra vágott csirkehúst, pirított hagymával és paprikával fűszerezve adunk hozzá. Jó étvágyat!

Beszélgetés a Holokausztról

Fotó: Kikötő FB-oldala

A komáromi Tiszti Pavilonban található Rév – Magyar Kultúra Házában Bödök Gergely történész szervezésében működik a Kikötő polgári szalon. Április 16-án, a magyarországi Holokauszt emléknapiján Huhák

Heléna, történész, tudományos munkatárs (Bölcsészettudományi Kutatóközpont) és Szécsényi András történész, tudományos kutató (Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi levéltára), a Betekintő főszerkesztője voltak a vendégei. A beszélgetés a magyarországi holokauszt történetéről, feldolgozásról, a hazai zsidóság sorsáról nagy érdeklődés mellett zajlott. A rendezvényen a KZSH tagjai közül többen is megjelentek, dr. Novák Tamás vezetőségi tag, a téma kutatója hozzászólásával gazdagította a programot.

Folytatás az 5. oldalról.

A történelem tanulságait még nem igazán vonták le a magyar társadalom széles rétegei sem, pedig az nélkülözhetetlen egy nagyon szükséges megújuláshoz. Mindenkinnek a legjobb meggyőződéssel ajánlom e kiváló könyv elolvasását. Berend T. Iván”

Miért pont az 1938 – 1956-os időszakot veszi górcső alá? Milyen forrásokat és módszereket használ a téma bemutatására?

Könyvem második felét az 1945 és 1956 közötti időszak eddig elhallgatott eseményeinek feltárása és tömeglélektani elemzése teszi ki. Részletesen foglalkozom az 1945-ös kaposvári eseményekkel, melynek során a vérvád is felmerült, a kunmadarasi pogrommal, a makói zsinagóga felgyújtásával, a miskolci lincselésekkel és az 1956-os „forradalmi pogrommal” Hajdunánáson. Ezeknek az eseményeknek a többségét Berend T. Iván sem ismerte, illetve az én könyvemből értesült róluk először.

Hol szerezhetik be az érdeklődők a könyvet?

Könyvem az április 16-i bemutató után kerül terjesztésre, de már most kapható Budapesten, az Írók Boltjában a Liszt Ferenc téren. De tőlem is megvehetik, szívesen dedikálom (drpellejanos(a) gmail.com) Remélem, nemsokára Komáromba is eljutok, és viszek példányokat.

Jaroslav Franek Izrael Palestína – krátka história

Volám sa Jaroslav Franek a keďže píšem pre čitateľov Spravodajcu ŽNO v Komárne, tak by som ako súčasť predstavovania k svojmu menu dodal, že od začiatku roka 1990 do roku 2013, teda viac ako 23 rokov, som bol hovorcem Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v SR.

Do tejto pozície ma zvolili kolegovia v Prezídium ÚZŽNO, niekedy začiatkom roka 1990 počas mojej neprítomnosti. Ich voľba súvisela s tým, že ma poznali ako človeka, ktorý sa vždy hlásil verejne aj súkromne k svojmu židovstvu, ktorý sa zaujímal o osud komunity aj jednotlivcov a pocítoval solidaritu s ľuďmi, ktorých združujú jednotlivé židovské obce a zároveň nemal problém svoje postoje prezentovať na verejnosti, v tlači, rozhlase a podobne.

Kniha Izrael Palestína - krátka história vyjde o pár dní, ako vznikla?

Vedľajším produktom mojej činnosti na ÚZŽNO sa stalo písanie článkov a kníh venovaných židovskej problematike. Mám na mysli predovšetkým knihu Judaizmus, ktorú som napísal roku 1991 a od tých čias vyšla vo viacerých doplnených vydaniach, naposledy vo vydavateľstve PT Marenčin roku 2022. Meno, ktoré obsahuje názov vydavateľstva, patrí pánovi Albertovi Marenčinovi a bol to on, ktorý ma nahovoril, aby som svoje poznámky, články a postoje ohľadne posledného konfliktu medzi teroristickou organizáciou Hamas a Izraelom premenil na knihu.

Dohodli sme sa začiatkom februára, na otázku, dokedy mám odovzdať finálny text vydavateľ odpovedal: „čo najskôr“. Intenzívne písanie trvalo necelé dva mesiace a potom nasledovala práca recenzenta Petra Salnera, korektorka pani Dr. Kostovská „prečesala“ text a opravila gramatické aj štylistické chyby, Albert Marenčin navrhol doplnky, ktoré by v knihe mali byť a zapojil svojho syna Marenčina juniora do tvorby doplnujúcich máp a tabuliek. Výsledkom je kniha s titulom Izrael – Palestína a podtitulom Krátka história. Podľa údajov na webovej stránke vydavateľstva by sa mala na trhu objaviť 20. apríla, teda o niekoľko dní.

Dá sa stručne napísať o histórii Izraela a jeho susedov?

Je to knižka krátkeho rozsahu (celkove obsahuje 160 strán) a opisuje vznik a premeny sionistického hnutia a (hlavne) konflikty medzi Izraelom a jeho susedmi od vzniku štátu až do súčasnosti.

Dokáže byť autor objektívny v takej komplexnej a aktuálnej téme?

Už v úvode píšem, že sa snažím byť objektívny, ale môj pohľad je pohľadom človeka, ktorý pocituje solidaritu s Izraelom a ktorý (obrazne povedané) krúti hlavou, keď sleduje, aké postoje voči Izraelu zastáva OSN a jej podriadené organizácie. Ak sa ma teda pýtate, či v tak komplexnej téme dokáže byť autor objektívny, tak by som odpovedal, že snaha o objektivitu je potrebná, ale

téma polarizuje spoločnosť do takej miery, že očakávam kritické reakcie, ale tiež dúfam, že zažijem aj pozitívne.

Kde si môžu záujemcovia knihu kúpiť?

Kniha je určená širokej čitateľskej verejnosti a predpokladám, že bude dostupná vo všetkých kníhkupectvách na Slovensku, zaregistroval som aj to, že ju avizovali české kníhkupectvá, ktoré ponúkajú knihy vydané na Slovensku.

Najväčšou odmenou za minulé písanie kníh mi boli kultivované listy čitateľov, ktorým chcem aj na tomto mieste vyjadriť svoje podakovanie. Budem rád, ak sa mi podobným spôsobom prihovoria aj budúci čitateľia Krátkej histórie.

PA-PT

Etapy jednej genocídy Konferencia v Budapešti pod názvom Getá, tábory, miesta

Maďarské židovské múzeum a archív usporiadali dňa 17. apríla v Goldmarkovej sále v Budapešti zaujímavú konferenciu, ktorej partnerom v rámci projektu financovaného zo zdrojov EÚ bola aj ŽNO v

Foto: Wikipedia

Komárne. Záujemci si mohli vypočuť nasledujúce prednášky: Holokaust v Maďarsku – po 80 rokoch – úvod – Dr. Zsuzsanna Toronyi, Deportácie z juhozápadného Maďarska (V. deportačná zóna) – Dr. László Csósz, Posledné vlaky: getá a tábory, obeť a preživší (VI. deportačná zóna) – Dr. Zoltán Vági, Budapešť v lete 1944: deportačné teórie, domy s hviezdou, internácia – Dr. Gábor Kádár, Maďarskí deportovaní v severonemeckých koncentračných táborech – KL Bergen-Belsen, KL Neuengamme a podtábory – Louis Wörner MA (Institut für die Geschichte der deutschen Juden – Hamburg, Maďarskí Židia v systéme nemeckých táborech: rekonštrukcia histórie s dátovou vizualizáciou – Dr. Ildikó Barna (ELTE), Návraty a hľadanie domova: preživší nacistických táborech zo severného Sedmohradska – Dr. Attila Gidó (Národný inštitút pre výskum menšín, Cluj-Napoca).

Podujatie sa uskutočnilo v rámci projektu Digitálna pamäťová vedomostná infraštruktúra – holokaust v Maďarsku po 80 rokoch.

Vydavateľstvo Marenčin PT

Rozprávali sme sa s Albertom Marenčinom

Vydavateľstvo Marenčin PT bolo založené v roku 1993 ako súčasť počítačovej firmy Prístrojová technika. Tá sa transformovala, neskôr sa rozdelila, softvérová časť postupne zanikla a ostala z nej nakoniec iba skratka PT.

Začínali sme vydávaním prekladov z francúzštiny, neskôr vznikla edícia kníh o histórii Bratislavy – Bratislava Pressburg, potom to už bolo množstvo rôznorodých kníh, z ktorých vznikali ďalšie edície vrátane beletrie, detských kníh, poézie, histórie, krimi-trilerov, literatúry faktu a podobne. Za vyše tridsať rokov existencie vydavateľstva sme vydali viac ako tisíc kníh prevažne pôvodných slovenských autorov.

Áké publikácie súvisiace so židovstvom máte vo svojej ponuke?

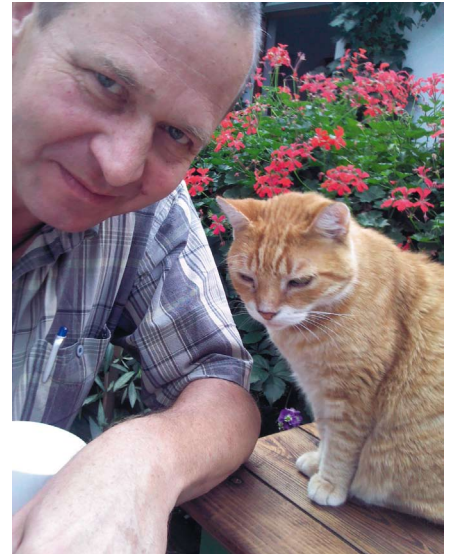
Jednou z prvých bola história rodiny Steinerovcov od Dušana Trančíka, nasledovali knihy zo židovskej Bratislavy (Obrázky z prešporského geta, Mozaika židovskej Bratislavy a ďalšie knihy od Petra Salnera), knihy Kataríny Hradskej – Židovská Bratislava, Gizi Fleischmannová, Židia v 1. ČSR, Židovská škola, Huga Golda o židovskej obci a Židoch v Prešporke, od Arona Grünhuta Katastrofa slovenských Židov a desiatky ďalších. Postupne pribúdali aj z príbehy z iných miest Slovenska (Židovská Štiavnica). Vydali sme niekoľko kníh týkajúcich sa holokaustu, spomienky preživších (Schwalbová, Hrabovceková, Kohn a ďalšie), ale aj romány a pamäti židovských autorov. Znovu a znovu vydávame Judaizmus od Jara Franeka.

Prečo je pre vás dôležité venovať sa aj tejto téme?

Židovská komunita, kultúra, tradície do veľkej miery ovplyvňovali dianie na Slovensku mnoho desaťročí. Najvýraznejšie sa to prejavilo za prvej Československej republiky, keď mala aj veľký hospodársky vplyv. Fašizmus, vojna, holokaust toto všetko zničilo a počas komunizmu sa vyvinulo veľké úsilie, aby sa zabudlo a vymazalo z pamäti a z dejín všetko, čo súviselo so židovskou komunitou. Až po roku 1989 sa o týchto témach začalo hovoriť. Prehovorili aj preživší holokaustu, začali sa popisovať biele miesta histórie. Mňa samotného tieto témy zaujímajú a zvyknem hovoriť, že ak by som knihy týmito témami nevydal, určite by som si ich kúpil. Mój záujem súvisí tak trochu aj s rodinnými vzťahmi a väzbami: či už to boli židovskí obchodní partneri mojich starých rodičov–mlynárov z Bystrého, alebo umelecká bohéma, spisovatelia, výtvarníci, filmári okolo môjho otca. Mnohé kontakty a prepomenia som takto „zdedil“, iné som si vytvoril sám, ale ako to už býva – mal som isté odporúčania.

Kto číta knihy o judaizme, židovstve dnes? Aká je cieľová skupina týchto publikácií?

Je to podľa počtu predaných kníh veľká skupina čitateľov. Myslím si, že je to aj fascinácia históriou, ktorá je desivá a veľmi krvavá. Sme súčasťou židovsko–kresťanskej civilizácie. Biblia je stále najčítanejšia kniha. Na Strednom východe sa neustále niečo deje a

práve tam prebieha jeden z najkrvavejších konfliktov súčasnosti. Stále sme sa nevysporiadali s problematickými úsekmi našich dejín. Bol by som rád, keby tieto knihy čítali aj ľudia, ktorí pochybujú a konšpirujú.

Kde si môžu záujemcovia knihy kúpiť?

V každom dobrom kníhkupectve.

Plánujete vydať ďalšie publikácie súvisiace s judaizmom?

Práve v týchto dňoch vychádza kniha Izrael – Palestína, krátka história od Jaroslava Franeka. Pripravujeme knihy Židia v Topolčanoch, Židovská Žilina, Politika a komunita od Petra Salnera, nedávno vyšla kniha Michala Szatmáryho Lokálny sexsymbol. Ak budú autori, témy a čitatelia, tak tieto knihy budeme určite vydávať.

PA-PT

Filmy so židovskou tematikou

Zóna záujmu

„Film, ktorý je voľnou adaptáciou románu anglického spisovateľa Martina Amisa z roku 2014, rozpráva príbeh osvienčimského veliteľa Rudolfa Hössa a jeho manželky Hedvivy, ktorí si svoj vysnívaný domov zariadili v bezprostrednej blízkosti koncentračného tábora. V ich raji mátožia neustále výkriky väzňov, strelba a dym z plynových komôr, avšak ich lahostajnosť voči týmto hrôzom vytvára desivú a zlovestný kontrast. Nový film režiséra filmov Sexi beštia, Zrodenie a Pod kožou je prísny a náročný.“ Zdroj: port.hu

Jeden život

Mladý londýnsky maklér Nicholas „Nicky“ Winton spolu s Trevorom Chadwickom a Doreen Warrinerovou z Britskej komisie pre československých utečencov zachránili počas niekoľkých mesiacov pred druhou svetovou vojnou 669 detí pred nacistami. Nicky navštívil Pra-

hu v decembri 1938, kde sa stretol s nemeckými a rakúskymi rodinami, ktoré po nástupe nacizmu kvôli hrozbám opustili svoj domov a žili v otrasných podmienkach bez jedla a prístrešia. Mladý muž a jeho dvaja spoločníci začali pracovať opretekou s časom, aby ešte pred uzavretím hraníc zachránili čo najviac detí.

O päťdesiat rokov neskôr, v roku 1988, Nickyho stále prenasleduje myšlienka na neistý osud detí, ktoré sa im nepodarilo bezpečne dostať do Anglicka; vyčíta si, že nedokázal urobiť viac. Jedného dňa ho však vyhladá stanica BBC a v priamom televíznom prenose zorganizuje pre neho stretnutie s už dospelými preživšími. Táto udalosť mu konečne pomôže vyrovnáť sa s pocitom viny a ľútosťou, ktoré ho už päť desaťročí zožírali.“ Zdroj: port.hu

Purim v Chudobinci

Dňa 24. marca popoludní o 14. hodine sa sála Zoltána Wallensteina v Chudobinci ode-la do slávnostného šatu. Purim 5784. synago-

gálneho roka sme v Klube Shalom opäť oslávili spoločne. Hostí privítal koordinátor Židovskej náboženskej obce v Komárne Tamás Paszter-

nák, podujatie svojou prítomnosťou poctil aj primátor mesta Béla Keszegh.

Megilu, Knihu Ester, prečítal rabín Dr. Ákos Kurucz a prítomní pri každom vyslovení Hamanovho mena odháňali zlo hlasnými zvukmi rapkáčov a trúbením. Nasledoval vynikajúci koncert v podaní formácie Debrecen Dixieland Jazz Band, v ktorom sa tradičné židovské melódie snúbili s prvkami jazzu. Publikum spievalo spolu s interpretmi všetky menej známe i populárne melódie. O tradíciách a poslanstve sviatku hovoril rabín v rámci prednášky spojenej s premietaním. Na stoloch nechýbali kóšer pochúťky z Budapešti – chlebíčky a sviatočné koláče. V duchu tradícií sa konala tombola, ktorú moderoval András Paszternák. Ďakujeme Andrei Deák za pomoc pri organizovaní koncertu, ako aj všetkým, ktorí prispeli k úspešnej realizácii podujatia!

PA

Séderový večer u Kollmannovcov

V 30. rokoch minulého storočia si Fridrich Kollmann, administratívny zamestnanec nového nitrianskeho cukrovaru, dal postaviť pre svoju rodinu nový dom. Domov, pohodlie a krásu vily v modernom funkcionalistickom štýle podľa projektu významného architekta Oskara Singera si však, žiaľ, rodina dlho neužila, pretože sa stala obeťou hrôzovlády, ktorá postihla občanov židovského pôvodu. Do Nitry sa už nevrátili...

Vila v tichšej časti mesta, na Kmeťkovej ulici, dlho chátrala, až nový majiteľ rozpoznal jej ozajstnú morálnu a historickú hodnotu a rozhodol sa vrátiť ju do života. Je obnovená podľa dobových projektov a fotografií. Vila má dnes nové meno: je to Vila K – K ako Kollmannovci, K ako kultúra – pretože na tento účel bude slúžiť verejnosti.

Je nám ctou, že jedným z prvých podujatí, ktoré sa vo vile konali, bola – židovská téma. O čom porozprávate verejnosti z bohatej židovskej kultúry, zvykov a obyčajov? Odpoveď bola jednoznačná, veď sa blížil Pesach, sviatok slobody, prekročenia a nekvasených chlebov (od 22. apríla v trvaní 8 dní). V utorok 16. apríla 2024 sa vo vile na pozvanie majiteľa zhromaždilo veľa Nitranov i návštevníkov z okolia, ktorých téma zaujala. Miest na sedenie bolo tento raz málo!

A tak sme sa spolu preniesli v čase o storočie dozadu a obecnosť som pozvala na oslavu sviatku ku Kollmannovcom. Tak, ako sa patrí, nikto nemá byť v tieto dni sám. Na sto-

le bol pripravený symbolický séder s macesmi, košerným vínom, hagadami pre dospelých aj deti, sviecou, na stene premietnutá sederová misa so všetkými atribútmi spomínania na vystavovanie židov z egyptského otroctva. Prítomní si vypočuli príbeh, ktorý sa tiahne dejinami židovstva, aj tradíciami, ktoré sú doma práve na našom území. Rozprávanie a otázkam nebolo konca kraja...o tom, ako pripraviť domácnosť na sviatok, ako čítať hagadu, akú úlohu zohráva otec alebo deti...alebo ako nezabudnúť s čašou vína na proroka Eliáša, čo jedávala rodina na sviatky a všeličo iné... Rozprávanie prerušované tónmi židovských piesní v podaní vynikajúcich nitrianskych hudobníkov bolo zážitkom pre všetkých. Nechýbala ani ochutnávka macesu a vína, ktoré návštevníkom venovala ŽNO v Nitre.

Netradičný séderový večer vo Vile K bol tak spomienkou na rodinu Kollmannovcov, ale zároveň na všetky obeť holokaustu...a výzvou, aby sa už nič také neopakovalo!

Katarína Potoková

Séderový večer v Komárne

Dňa 22. apríla sme v Chudobinci viac ako päťdesiat spoločne privítali sviatok Pesach. V duchu tradícií uplynulých rokov bol moderátorom večera Michal Riszovannij. Príbeh odchodu z Egypta okorenili pestrými historkami. Spoločne sme si zaspievali známe melódie a na našu obzvlášť veľkú radosť bolo viacej takých účastníkov, ktorí sa našej oslavy zúčastnili prvýkrát. O večeru sa opäť postarala kóšer kuchyňa Židovskej náboženskej obce v Budapešti. S jej prípravou, ktorá si vyžadovala nemálo logistiky, pomáhala vedúca kancelárie obce Magda Saláthová, Zsuzsanna Paszternák Kertész a Anton Pasternák. Osobitné poďakovanie patrí zamestnancom cukrárne pôsobiacej v budove a Gáborovi Feketemu, ktorého kolegovia pomáhali pri servírovaní. Bolo nám potešením opäť spoločne oslavovať. Dovidenia o rok v Jeruzaleme! – alebo v Komárne.

PA

Beseda o holokauste v občianskom salóne Prístav

Foto: Kikötő FB

Občiansky salón Prístav pôsobí pod vedením historika Gergelya Bödőka v Dome maďarskej kultúry Rév v Dôstojníckom pavilóne v Komárne. Dňa 16. apríla, v Deň pamiatky obetí holokaustu v Maďarsku, boli jeho hosťami historici, vedeckí pracovníci Heléna Huhák (Výskumné centrum humanitných vied) a András Szécsényi (Historický archív Štátnej bezpečnosti), ktorý je zároveň šéfredaktorom časopisu Náhľad. Beseda o

holokauste v Maďarsku, osude maďarských Židov a spôsobe, ako sa s jeho následkami vysporiadali, sa stretla s veľkým záujmom. Na podujatí sa zúčastnili viacerí členovia ŽNO v Komárne a stretnutie svojimi pripomienkami obohatil člen predstavenstva Dr. Tamás Novák, ktorý túto tému dlhodobo skúma.

Ajvé! Ajve! #57 Naším hosťom bol Pál Száz

V utorok 26. marca večer sa uskutočnilo ďalšie stretnutie online klubu Židovskej náboženskej obce v Komárne. Hostiteľ András Paszternák privítal účastníkov, ktorí sa k online klubu pridali z nášho regiónu, západnej Európy, Izraela a Ameriky. Hosťom stretnutia bol spisovateľ, literárny historik a univerzitný pedagóg Pál Száz, ktorého sme sa pri príležitosti nedávneho udelenia Schweitzerovej ceny pýtali na jeho výskum, literárne diela, korene, ktoré ho spájajú so Šalou a Tešedíkovom, na to, ako sa zoznámil s chasidskou literatúrou, ako aj na každodenný život literárneho vedca. Po besede, ktorej elán nadchol každého poslucháča, sa rozprúdila živá diskusia. Počas príjemného večera sme spoznali bratislavského odborníka, ktorého prácu budeme určite sledovať aj v budúcnosti. Po oficiálnej časti podujatia sme diskutovali o udalostiach uplynulých týždňov. Ďalšie stretnutie sa podľa plánov uskutoční 18. júna.

Žiadame Vašu podporu

Vážení čitatelia! Prosíme Vás, aby ste podľa Vašich možností podporovali programy ŽNO v Komárne, ako aj vydávanie Spravodaja, údržbu budov a obnovu cintorína.

Poukázanie peňazí z územia SR:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa

Poukázanie peňazí zo zahraničia:

Adresa: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK0609000000000026384962 SWIFT: GIBASKBX

Adresa banky: Slovenská sporiteľňa, Palatínova 33, 94501 Komárno

Nástenka krátke správy

ŽNO v Komárne, Klub Shalom a vydavateľstvo Spravodajcu podporili: rodina Schiller család (Budapešť), Edit Gera a rodina (Budapešť) a anonymní darcovia. Ďakujeme!

Vedúci Katedry histórie Univerzity Jánoša Selyeho Attila Simon spolu so svojimi študentmi navštívili Chudobinec v rámci netradičnej vyučovacej hodiny; skupinu sprevádzal predseda Anton Pasternák.

Pokračovali konzultácie v súvislosti s projektom ZŠ Ul. Komenského o kameňoch zmiznutých v Komárne.

Z Fondu na podporu kultúry menšín sme získali dotáciu na vydanie tohtoročných čísel našich novín a na organizáciu podujatí Klubu Shalom.

Pri príležitosti sviatku Pesach sme získali 60 nových hagád vydaných v preklade Zoltána Radnótiho, hlavného rabína Zväzu židovských náboženských obcí v Maďarsku a Židovskej náboženskej obce v Budapešti.

Dňa 7. mája sa uskutočnilo podujatie Ajvé! Ajve! online klub. Naším hosťom bola historička umenia Tímea Szabó Csekei. Reportáž si prečítate v našom májovom čísle.

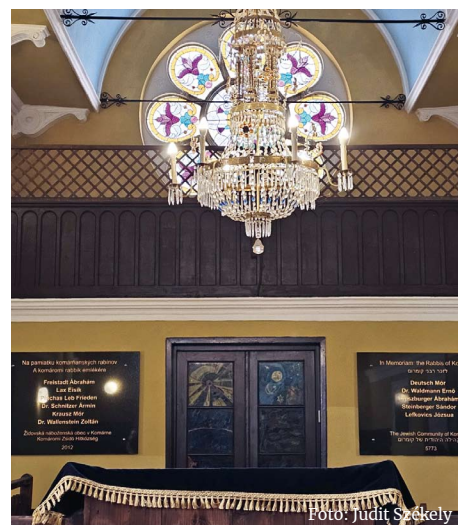

Foto: Judit Székely

Spravodajca – mesačník ŽNO v Komárne, založené v roku 5756. (1996), **šéfredaktor**: Tamás Paszternák (tamas.paszternak@menhaz.sk), András Paszternák (andras.paszternak@menhaz.sk), **spolupracovníci**: Magda Saláth, Mgr. Ferenc Piczek, **grafická úprava**: Richard Saláth, **jazyková korektúra**: Zsuzsanna Paszternákné Kertész (Komárno), Katarína Potoková (Nitra), **tlač**: Nec-arte Kft., Komárno, **adresa ŽNO**: Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, **e-mail**: kile@menhaz.sk, **tel./fax**: 00421/35/7725-355. **Registračné číslo**: EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO**: 34073400. **Periodikum je nepredajné.**

SPRAVODAJCA

APRÍL 2024 – ADAR II. – NISAN 5784.

MESAČNÍK ŽNO V KOMÁRNE

XXII. REG. ROČNÍK. 4. ČÍSLO, 335. ČÍSLO

OSLAVOVALI SME PESACH V KOMÁRNE

SÉDEROVÝ VEČER V NITRE

„O čom porozprávať verejnosti z bohatej židovskej kultúry, zvykov a obyčajov? Odpoveď bola jednoznačná...“

3

LITERATÚRA

„Mňa samotného tieto témy zaujímajú a zvyknem hovoriť, že ak by som knihy týmito témami nevydal, určite by som si ich kúpil.“

4

KRÁTKA HISTÓRIA

„...bol to on, ktorý ma nahovoril, aby som svoje poznámky, články a postoje ohľadne posledného konfliktu medzi teroristickou organizáciou...“

5

Komárno spomína na Gáspára Alapyho

Mestské zastupiteľstvo v Komárne rozhodlo o udelení prvej ceny Pro Urbe In memoriam, uznania, ktorého sa na návrh poslanca Imre Andruskóa dostalo poslednému primátorovi znovu-zjednoteného mesta Gáspárovi Alapymu.

Po schválení uznesenia požiadal Imre Andruskó o slovo a odcitoval slová bývalého starostu: „Prisahal som, že všetkým občanom budem slúžiť rovnako.“ Pán poslanec pripomenul udalosti pred 80 rokov, keď 16. apríla 1944 zriadili prvé židovské geto v Košiciach a o niekoľko týždňov aj v Komárne.

Gáspár Alapy tomu ani z pozície primátora mesta zabrániť nemohol, avšak protestoval proti židovským zákonom a deportáciám. V nasledujúcich mesiacoch z Komárna deportovali takmer 90 % židovského obyvateľstva a 31. augusta 1944 Gáspár Alapy odišiel do dôchodku.

Po nástupe Šípových krížov k moci ho 17. októbra obvinili z napomáhania Židom, zatkli ho a odviekli do Hviezdnjej pevnosti. Odtiaľ ho transportovali do Dachau a už nikdy sa nevrátil. Poslanec Imre Andruskó, spomínajúc na udalosti pred 80 rokov, požiadal poslancov mestského zastupiteľstva, aby si minútu ticha uctili pamiatku takmer 2 000 občanov Komárna židovského pôvodu, ktorí zomreli krutou a nezmyselnou smrťou.

Zdroj: felvidek.ma – Erika Szalai

Pozvánka

Židovská náboženská obec v Komárne touto cestou pozýva všetkých ľudí dobrej vôle na spomienkovú slávnosť pri príležitosti 80. výročia deportácie židovského obyvateľstva z Komárna a okolia, ktorá sa uskutoční **v nedeľu 9. júna 2024 o 10.30 hod.** na židovskom cintoríne v Komárne (Ulica Zlatého muža 1). Príhovor prednesie hlavný rabín **Dr. Róbert Frölich**, účinkuje: kantor **Dániel Rudas**.

O 12. hodine spoločne zapálime sviečky pri pamätníku obetí v synagóge (Chudobnec, Eötvösöva ulica 15.)

Spomínajme spoločne!

